

G. OLCHOWA
(Банська Бистриця)

TYTULATURA SYMBOLICZNA W JĘZYKU POLSKIM I SŁOWACKIM

УДК 811.161.1':811.162.4'22

Олхова Г. Символічні титули в польській та словацькій мовах; 21 сторінка; кількість бібліографічних джерел – 9; мова польська.

Анотація. У статті розглядаються символічні титули в польській та словацькій мовах. Символічні титули – складові класифікації, здійсненої Е. Томічком, який розрізняв стандартні, збірні, професійні, функціональні, відомі та okazionalne назви. Стаття містить короткий історичний огляд символічних титулів і аналіз сучасних титулів, зафіксованих у текстах початку ХХІ ст. у Словаччині та Польщі. Автор констатує відсутність назв спектабіліта (вшанування), онорабіліта (честь) та монсеньйор в польській мові.

Ключові слова: символічні назви титулів, спектабіліта, онорабіліта, монсеньйор.

Formy adresatywne tworzą rozbudowany system, uzależniony zarówno od czynników wewnątrzjęzykowych, jak i pozajęzykowych, który dzieli się na dwie klasy: pronominalną i nominalną. Podwaliny klasyfikacji form adresatywnych w języku polskim zaprezentował E. Tomiczek¹, według którego formy nominalne tworzą trzy składniki: imię, nazwisko i tytułatura. Badacz podzielił tytułaturę nie tyle w aspekcie formalno-tekstowym, ile ze względu na określoną sytuację oraz rolę, jaką pełnić może adresat w procesie komunikacji. I tak wśród tytułatury wyróżnił: standardową, kolegialną, profesjonalną i funkcyjną, symboliczną, familiarną oraz okolicznościową.

W niniejszym artykule zostanie przedstawiona polska i słowacka tytułatura symboliczna o ceremonialnym charakterze nierozzerwalnie związana z protokołem, według którego stosować należy tytuły w korespondencji oficjalnej i w rozmowie do najwyższych osobistości w państwie, jego przedstawicieli zagranicznych, czyli korpusu dyplomatycznego, arystokracji w krajach uznających jej tytuły, duchowieństwa różnych wyznań oraz niektórych zawodów (hierarchia uniwersytecka, sędziowie, wojsko). Dyplomata Tomasz Orłowski podkreślił, że “w przeciwieństwie do innych działów protokołu dyplomatycznego zwyczaj tytułarny raczej należy do tradycji poszczególnych państw, niż tworzą zwyczaj międzynarodowe. Przykładowo – tylko we Francji umieszcza się po nazwisku informację o członkostwie w akademii (“de l’Académie française”, gdy jest się członkiem Akademii Francuskiej, “membre de l’Institut”, jeśli się należy do jednej

¹ E. Tomiczek, System adresatywny współczesnego języka polskiego i niemieckiego. Socjolingwistyczne studium konfrontatywne, Wrocław 1983.

z czterech pozostałych akademii); wedle zwyczajów brytyjskich osoby zajmujące odpowiedzialne stanowiska, a nie pochodzące ze szlachty, mają w korespondencji prawo do grzecznościowego tytułu *Esquire* ('giermek, młodszy syn rycerza', skrót Esq. umieszczany po nazwisku), natomiast – analogicznie – włoska kurtuazja każe tytułować *Dottore* wszystkie nieznanne osoby, których wygląd i zachowanie sugerują wyższe wykształcenie². Na tym tle polskie zwyczaje tytułarne przeszły w minionych wiekach specyficzną i niespotykaną ewolucję, której ostatecznym efektem jest porzucenie znacznej ich części i przesadne, często nieuzasadnione uproszczenie. Badacz historii polskiego obyczaju Władysław Łoziński łączy ten proces z ideologią wolności szlacheckiej, która rodziła pretensje do równości w obieranym władcą, wyrażającej się w przywłaszczaniu sobie przez nią tytułów majestatycznych przysługujących wyłącznie monarsze. Termin "raczyć", który określał królewską wolę, kaprys lub humor – i którego francuski odpowiednik, *daigner*, nadal przysługuje tylko zwrotom grzecznościowym, jakim należy się zwracać do prezydenta Republiki, książąt krwi i najwyższego duchowieństwa – stał się z czasem powszechny wśród szlachty i zbanalizowany w codziennej polszczyźnie. Majestatyczny zwrot monarszy *Wasza Miłość* zmienił się w jowialne *Waszmość*, *Wasza Miłość Pan* w siermiężnego *Waćpana*, a królewska *Wielmożność* przerwała w stosowanej do dziś powszechnie formule listowej 'Wpan'. Powinno się przestrzegać tej formy, która zbyt często wypiera dzisiaj pozbawiony tradycji skrót 'Sz. Pan'. Przy tej okazji należy zwrócić uwagę, że formuła 'Wpan', która bierze się z monogramu królewskiego JWP, nie wymaga kropki, błędnie stawianej między literami W i P.

Tomasz Orłowski podał, że "wyróżnianie monarchów europejskich szczególnymi tytułami rozpoczęli w XV w. papieże, podkreślając w ten sposób swe bliższe więzy z konkretnymi dworami. Tak więc królowie Francji uzyskali od papieża w 1464 roku prawo do noszenia tytułu *Królow Arcychrześcijańskich*, królowie Hiszpanii od 1493 roku – *Królow Katolickich*, królowie Anglii od 1521 roku – *Obrońcy Wiary*, królowie Portugalii od 1749 roku – *Królow Arcypobożnych*. A królowie Węgier od 1758 roku *Królow Apostolskich*. Tytuł *Obrońcy Wiary*, *Defender of the Faith*, przyznany Henrykowi VIII przed jego zerwaniem z katolicyzmem, przekształcił się niewiele później w anglikański i jest do dziś używany³. Ponadto dyplomata dodaje: "Historia nowożytna ukształtowała też pewne tytuły, które do dziś pozostają w użyciu protokołu dyplomatycznego. Tytuł *Wysokość* (ang. *Highness*, franc. *Altesse*) pierwotnie przysługiwał wyłącznie królom, co pozostało do dziś w polszczyźnie, podczas gdy inne języki przyjęły dla suwerennego monarchy tytuł *Majestat* (ang. *Majesty*, franc. *Majesté*). Stąd dla polskiego protokołu dyplomatycznego aktualne pozostaje określenie monarchy panującego jako *Jego (Jej) Wysokości*. W Europie Zachodniej natomiast od XVII wieku określenie *Wysokość* zaczęli przypisywać sobie niezliczeni książęta włoscy, a po nich francuscy. Kardynał infant Hiszpanii, oburzony tym nadużyciem

² T. Orłowski, *Protokół dyplomatyczny. Ceremoniał i etykieta*, Warszawa 2006, s. 146.

³ Tamże, s. 149.

podczas swej podróży przez Włochy w 1633 roku przyjmuje dla odróżnienia tytuł *Królewskiej Wysokości* (ang. *Royal Highness*, franc. *Altesse Royale*) – określenie przysługujące do dziś wyłącznie księciu będącemu w prostej linii potomkiem króla. Tytuł *Oświeconej Wysokości* (ang. *Most Serene Highness*, franc. *Altesse Sérénissime*) przyjmują natomiast książęta krwi – na wzór określenia *Serenissima*, *Most Serene*, którego w XVII wieku używano w odniesieniu do ówczesnych państw republikańskich. Spośród panujących współcześnie rodzin książęcych tytulatury *Altesse Sérénissime* używają jedynie książęta Monako⁷⁴.

Do tytulatury symbolicznej wchodzi wyrazy abstrakcyjne, nazywające cechy takie jak: miłość, wysokość, łaskawość, wspaniałość, hojność itp. Edward Breza napisał, że “były to tytuły stosowane przez pisarzy chrześcijańskich (zachodnich) do cesarzy, królów, wysokich urzędników cesarskich. Ściśle rzecz biorąc, pisarze chrześcijańscy nam te tytuły utrwalili, stosowane one były przez mówców i w korespondencji. Skądinąd wiadomo, że początek wzięły one ze Wschodu, gdzie odnoszone były do cesarzy bizantyjskich i ich wysokich urzędników, na Zachodzie były odpowiednikami tytułów greckich (może *megálōma* ‘wielkość, moc, potęga’ i *hypsēlōtēs* ‘wysokość’). Z dworów cesarskich i królewskich przeszły na hierarchów kościelnych, podobnie jak elementy stroju biskupiego, np. mitra czy atrybuty władzy, np. pastorał⁵.

Tytuły: *ekscelencja*, *eminencja*, *magnificencja* zapożyczone zostały z języka łacińskiego, a *świętobliwość*, choć jest kalką łacińskiego *sanctitas*, nigdy w polszczyźnie w formie łacińskiej notowany nie był. E. Breza stwierdził: “Polacy rzadko bezpośrednio zwracali się do papieża, tytuł ten zatem był im niepotrzebny, a mieli zresztą od r. 1424 notowane słowo papież SS^{tp} VI 36 i ojciec święty SS^{tp} V 545”⁶. W *Słowniku łacińsko-polskim* Marian Plezia wyjaśnia słowa ‘*excellētia*’ jako znakomitość, wyższość, wybitny stopień czegoś, pierwszeństwo, wyborność; ‘*ēminentia*’ – wysokość, wyróżnienie się, górowanie nad innymi, znakomitość; ‘*magnificentia*’ – szlachetność, wzniosły charakter, wiekoduszość, hojność, szczydrobliwość, okazałość, wspaniałość, wielmożność⁷.

“Tytuł *ekscelencja*, czyli “Znakomitość” (ang., franc. *Excellence*), należy pierwotnie patrycjuszom rzymskim i senatorom weneckim, dwór papieski zaczął stosować do ambasadorów od 1593 roku, gdy tak po raz pierwszy określono posła francuskiego, księcia Nevers. W następstwie zwyczaj ten przejęły wszystkie inne dwory, ale Watykan tytułował tak ambasadorów, kanclerzy, premierów i ministrów suwerennych państw, pod warunkiem, że nie byli oni duchownymi. Stolica Apostolska uznawała bowiem wówczas, że jest to tytuł przysługujący jedynie świeckim. Arcybiskupi i biskupi, których historycznie określano *His Grace*, *Sa Grandeur*, tytulaturą *Ekscelencja* zostali objęci niedawno temu. Gdy

⁴ Tamże, s. 150.

⁵ E. Breza, Rzeczowniki abstrakcyjne w dostojnej tytulaturze, “Język Polski” 2001, s. 163–164.

⁶ Tamże, s. 163.

⁷ Słownik łacińsko-polski, pod red. M. Plezi, Warszawa 2008.

włoski dwór królewski nadał w 1927 roku wysokim urzędnikom, łącznie z prefektami prowincji, przywilej noszenia tytułu *Eksceleccji*, papież Pius XI nakazał jego stosowanie wobec arcybiskupów i biskupów, by podkreślić ich równy poziom w państwie. Od 1969 roku watykański sekretariat stanu nie wymaga już obligatoryjnego stosowania takiej tytulatury⁸. Na kształt tytulatury miały wpływ czynniki polityczne, o czym między innymi świadczy fakt, że w czasach, kiedy w Polsce i na Słowacji panował komunizm do prezydentów, ambasadorów krajów bloku socjalistycznego nie zwracano się podczas spotkań, nawet na najwyższym szczeblu kontaktów, za pomocą *FA Eksceleccjo*, ale opuszczano ten symboliczny tytuł mówiąc: *panie prezydencie, towarzyszu prezydencie, panie ambasadorze, towarzyszu ambasadorze*.

Obecnie tytuł symboliczny EKSCLENCJO / EXCELENCIA należy zastosować w wypowiedziach do: prezydenta państwa, premiera, ministra, członka rządu, ambasadora obcego państwa, sekretarza ONZ. Ten sam tytuł przysługuje także duchownym: nuncjuszowi apostołskiemu, arcybiskupom i biskupom katolickim oraz prawosławnym.

- *Nagroda ta jest wyrazem uznania dla wysiłków Waszej Eksceleccji na rzecz budowy pokoju i bezpieczeństwa oraz efektywnej współpracy między narodami dla dobra całej ludzkości (...)* Proszę przyjmując najlepsze życzenia oraz wyrazić szczerą sympatię i szacunek dla *Waszej Eksceleccji* i Narodu Amerykańskiego.

(depesza gratulacyjna prezydenta Polski Lecha Kaczyńskiego do prezydenta Stanów Zjednoczonych Baracka Obamy, 10.09.2009 r.)

- *Eksceleccjo, Czcigodny Księżę Biskupie*. W imieniu Jego Świątobliwości Jana Pawła II serdecznie dziękuję *Księdzu Biskupowi* za nadesłane życzenia z okazji świąt Bożego Narodzenia oraz Nowego Roku.

(“Niedziela” 12.01.2005 r.)

- *Eksceleccjo, Szanowny Panie Premierze*, dobiegają końca prace nad tekstem Konstytucji europejskiej. Dokument ten prawdopodobnie określi przyszłość narodów zjednoczonej Europy na wiele dziesięcioleci, a może nawet wieków.

(prymas Polski Józef Kardynał Glemp do premiera Silvio Berlusconi, 03.09.2003 r.)

- *Eksceleccjo*, Jest mi niewymownie przykro, iż w wyniku trzęsienia ziemi oraz powstałego za jego sprawą tsunami tak wielu japońskich obywateli zginęło lub odniosło rany. Proszę przyjmując, *Wasza Eksceleccjo*, płynące z głębi serca wyrazy współczucia oraz solidarności z pogrążonym w żałobie narodem japońskim. Proszę przyjmując, *Eksceleccjo*, zapewnienia o gotowości udzielenia wszelkiej niezbędnej pomocy.

(depesza ministra SZ Radosława Sikorskiego do ministra SZ Japonii Takeaki Matsumoto w związku z trzęsieniem ziemi w Japonii, 11.03.2011 r.)

- *Eksceleccjo*, Mam zaszczyt zaprosić *Pana Ambasadora* na seminarium naukowe pod tytułem *Język w kulturze, kultura w języku ...*

(dziekan FHV UMB doc. Vladimír Biloveský, PhD. do ambasadora RP Tomasza Chłonia, dn. 14.03.2013 r.)

⁸ T. Orłowski, dz. cyt., s. 150–151.

- ***Ekscelencjo***, Z głębokim żalem przyjąłem wiadomość o śmierci Hansa-Jürgena Wischniewskiego, wybitnego polityka, wielkiego socjaldemokraty, wieloletniego działacza socjaldemokratycznej Partii Niemiec.

(depesza kondolencyjna Prezesa Rady Ministrów Marka Belki do kanclerza Gerharda Schrödera, 02.03. 2005 r.)

- ***Panie Sekretarzu Generalny***. Mam zaszczyt poinformować ***Waszą Ekscelencję***, że mianowałem Pana Zdzisława Rapackiego ***Ambasadorem Nadzwyczajnym i Pełnomocnym – Stałym Przedstawicielem Rzeczypospolitej Polskiej przy Biurze Narodów Zjednoczonych w Genewie***.

(prezydent RP Aleksander Kwaśniewski do sekretarza generalnego ONZ Kofi Annana, 06.02.2005 r.)

- ***Ekscelencjo Księżo Nuncjuszu***, Chcę bardzo podziękować ***Księdzu Nuncjuszowi*** za życzenia oraz ciepłe, dobre słowa o Polsce. Dziękuję także ***Jego Ekscelencji*** za podzielenie się z nami refleksją na temat bolączek współczesnego świata. Podzielam, sądzę, że dzielimy wszyscy wiele obaw i trosk wyrażonych w słowach ***Księdza Nuncjusza***.

(przemówienie prezydenta Bronisława Komorowskiego na spotkaniu z Korpusem Dyplomatycznym 18.01.2012 r.)

- ***Vaša Excelencia, Mons. Mario Giordana, Apoštolský nuncius na Slovensku, Vaša excelencia, Mons. Bernard Bober, arcibiskup –metropolita, drahi bratia arcibiskupi, biskupi a kňazi, diakoni, bohoslovci, rehoľné sestry, ctihodní bratia iných kresťanských cirkví, vážení predstavitelia verejného života, zástupcovia akademickkej obce, vzácní hostia, milí priaznivci, drahi bratia a sestry***.

(biskup Štefan Sečka w czasie ingressu 10.09. 2011 r. do nuncjusza apostolskiego Mons. Mario Giordana)

- ***Vaša Excelencia, vážený pán prezident, vážená pani Fischerová, vážení páni ministři, ctení hostia, dámy a páni, s radostou Vás, Vaša Excelencia, spolu s prvou dámou Rakúska, vítame na Slovensku***.

(prípitok prezidenta SR Ivana Gašparoviča na slávnostnej večeri na počesť prezidenta Rakúskej republiky Heinza Fischera, Bratislava 5. 6. 2012)

Na Słowacji za tytułem symbolicznym J.E. dodaje się dalszy tytuł symboliczny, a mianowicie skrót Mons. oznaczający tytuł *Monsignore* używany względem arcybiskupów i biskupów, w Polsce niespotykany np.:

- ***Eminencie, najdůstojnejší páni kardináli, Excelencia, najdůstojnejší Monsignor Stanislav Zvolenský, Excelencie, páni arcibiskupi a biskupi, Všetci důstojní páni, Ctení predstavitelia štátu a vlády, Bratia a sestry, dnes sa napĺňa dlho očakávaná túžba. Bratislava sa stáva sídlom novozriadenej metropolitnej arcidiecézy. (...) Bratislava, prijímajúc svojho prvého arcibiskupa v osobe Jeho Excelencie Monsignora Stanislava Zvolenského, napĺňa svoj sen, po uskutočnení ktorého tak dlho túžila. Svätý Otec pápež Benedikt šestnásty s radostou prijal odporúčania biskupskej konferencie a zvlášť prosbu Jeho Excelencie Monsignora Jána Sokola, aby zriadil Bratislavskú arcidiecézu s územím vyčleneným z bývalej Bratislavsko-trnavskej arcidiecézy. Vzdávajme preto vďaky Svätému Otcovi! Nech mu prejavujú úprimnú oddanosť všetci veriaci katolíci, ktorí žijú na Slovensku!***

Jeho Excelencii, Monsignorovi Jánovi Sokolovi, ktorý bol takmer devätnásť rokov Bratislavsko-trnavským arcibiskupom, patrí tiež vďaka a uznanie nás všetkých. V ťažkých časoch dobre spravoval toto územie a preto zanecháva **Jeho Excelencii Monsignorovi Zvolenskému** vzácne dedičstvo. (...) **Excelencia, Monsignor Zvolenský**, čo Vám povedať v tento deň, keď sa chystáte začať pastiersku službu pre dobro tejto časti Božieho ľudu, ktorú Vám zveril Pán?

(prihovor charge d'affaires Mons. Gianfranca Gallone pri inaugurácii bratislavského arcibiskupa, 11.03.2008 r.)

Zasady tytulatury obviazujú v rozмовach i v korespondencji z osobami, ktorých ranga ceremonialna, zawodova lub spoločna wymaga szczególného uhororovania. Ceremonialnosť tytulatury wobec predstaviteľi obcych państw jest wyrazem szacunku dla państwa, które reprezentują, a nie dla osoby. Stąd zdecydowanym, choć uporczywie częstym, błędem jest tytułowanie ambasadora Rzeczypospolitej Polskiej przez rodaków *Jego Ekscelencją*, co stosuje się – w państwach republikańskich – wyłącznie w odniesieniu do szefów obcych misji dyplomatycznych, a do rodaków zwraca się *panie ambasadorze, pani ambasador / pán veľvyslanec, pani veľvyslankyňa*. Poniższe przykłady stanowią ilustrację błędnie użytych tytułów symbolicznych:

- **Jego Ekscelencjo Księżę Kardynale**. *Zna Książdz na pewno stare polskie przysłowie: "Kto daje i odbiera, ten się w piekle poniewiera". Przysłowie jest proste i bezpośrednie, ale dobrze opisuje to, co spotkało Janusza Kurtykę, szefa IPN, jedną z ofiar katastrofy pod Smoleńskiem...*

(Łukasz Warzecha do Stanisława Kardynała Dziwisza, "Fakt" 23.04.2010 r.)

- **Vaša excelencia, vážený pán prezident SR, vážený pán minister, vážená pani štátna tajomníčka, pán štátny tajomník, páni poslanci NR SR, magnificencie, spektability, honorability, vzácní hostia, milé dámy, vážení páni!** *Dovoľte mi, aby som Vás privítal na pôde našej univerzity a pozdravil Vás pri príležitosti konania akademickej slávnosti.*

(rektor Technickej univerzity vo Zvolene prof. Rudolf Kropil, w czasie uroczystości z okazji 60-lecia uczelni, 18.09.2012 r.)

W pierwszym przykładzie dziennikarz "Faktu" zastosował błędny tytuł symboliczny: *ekscelencjo* zamiast *eminencjo*, który jest właściwy wobec kardynałów. Natomiast w drugim przypadku rektor uczelni zwrócił się do prezydenta Republiki Słowackiej za pomocą tytułu symbolicznego, który nie stosuje się względem wysokich urzędników państwowych własnego państwa, gdyż tytuł "vaša excelencia" należy się prezydentowi cudzego kraju, ministrom i ambasadorom⁹.

Kolejny tytuł symboliczny EMINENCJA/ EMINENCIA czyli "Dostojność" (ang., franc. *Éminence*), wprowadził formalnie w 1630 roku papież Urban VIII dla wszystkich kardynałów i Wielkiego Mistrza Zakonu Maltańskiego. Z obowiązku tego zwolnił cesarza, który miał prawo zwracać się do nich *reverenda paternitas*, króla Francji, który mógł tytułować ich kuzynami, oraz królów Polski, Portugalii

⁹ Hospodárska diplomacia, a spoločenský protokol, Bratislava 2009, s. 57.

i doże weneckiego, którzy mogli zwać ich *signoria illustrissima*¹⁰. Współcześnie zwracamy się tak do kardynałów i metropolity prawosławnego np. *Jego Eminencja Stanisław Kardynał Dziwisz, Metropolita Krakowski; Jego Eminencja Wielce Błogosławiony Sawa Metropolita Warszawski i całej Polski*. Oto przykłady użycia tej formy adresatywnej:

- *Eminencjo Księżę Kardynale, Wielki Mistrzu Zakonu Kawalerów Bożego Grobu w Jerozolimie, Eminencjo Księżę Kardynale Prymasie Polski, Wielki Przeorze Zakonu Kawalerów Bożego Grobu w Polsce, Ekscelencjo Namiestniku Zakonu Kawalerów Bożego Grobu w Polsce, Czcigodne Damy i Kawalerowie, Drodzy Bracia Kapłani, Alumni, siostry Zakonne Ukochani Uczestnicy dzisiejszej liturgii. We wspomnienie liturgiczne Matki Bożej Bolesnej zechcemy się wybrać z Maryją na Górę Kalwarię.*

(biskup kielecki Kazimierz Ryczan do prymasa Polski Józefa Kardynała Glempa, Mnichowskie Dni Jerozolimy, 15.09.2012 r.)

- *Vážený pán predseda Národnej rady, vážený pán predseda vlády, Vaša eminencia kardinál Korec, ctené slávnostné zhromaždenie, milé deti a mládež, drahí spoluobčania. Niet národa, ani štátu, ktorý by nemal hlboko vo svojej pamäti a srdci zapísané kľúčové mená a činy, určujúce jeho osudy.*

(prejav prezidenta SR Ivana Gašparoviča na Slávnosti svätého Cyrila a svätého Metoda, Devín, 05.07.2008 r.)

Następny tytuł symboliczny – ŚWIĄTOBLIWOŚĆ / SVÄTOSŤ to neutralna światopoglądowo forma zwracania się do przywódców religijnych np. papieża, patriarchy prawosławnego, Dalajlamy, ale też do sztychich duchownych – ajatollahów należy zwrócić się *Wasza Świątobliwość* a pisząc użyć tytułu *Jego Świątobliwość Ajatollah*. Z kolei do sunnickich immamów, którzy nie są kapłanami, lecz tylko wybitnymi znawcami zasad islamu i Koranu, można się zwracać *panie imamie*. W judaizmie zaś nie występuje struktura podobna do hierarchii kościołów chrześcijańskich, dlatego nie da się wskazać nikogo, kto zasługiwałby na tytuł “przywódcy żydów” – w znaczeniu przywódcy religijnego. Na dodatek rabini, choć pełnią funkcje religijne i są duchowymi przewodnikami społeczności żydowskich, de facto nie są osobami duchownymi. Podobnie więc, jak we wspomnianym wcześniej przypadku imama, do rabina należy zwracać się *panie rabinie*. W przeszłości polscy przywódcy komunistyczni unikali w swoich przemówieniach tego tytułu symbolicznego, więc do Jana Pawła II zwracali się za pomocą następujących form: *Dostojny Gość; lider Państwa Watykańskiego, przywódca rzymskich katolików* a nawet *pan Karol Wojtyła*. Poniżej zaprezentowane zostaną współczesne przykłady użycia opisywanego tytułu symbolicznego: “*vaša svätost*” albo “*svätý otec*”:

- *Vaša Svätost', s radosťou som prijal správu, že Kolégium kardinálov Vás zvolilo za nového pontifika. (...) Vaša Svätost', ľudstvo dnes čelí mnohým výzvam, ktoré ovplyvňujú materiálny aj duchovný rozvoj civilizácie. (...) Vaša Svätost', rok 2013 je veľmi významný pre našu krajinu a národ. Pripomíname si 1150. výročie*

¹⁰ T. Orłowski, dz. cyt., s. 150.

príchodu vierozvestcov sv. Cyrila a Metoda na územie našich predkov, 20 rokov existencie samostatnej Slovenskej republiky a tiež 20 rokov diplomatických vzťahov medzi našimi krajinami. Dovoľte mi, **Vaša Svätosť**, v mene občanov Slovenskej republiky a v mene svojom pozvať Vás na návštevu Slovenskej republiky v roku jej významných historických medzníkov. Vaša pastoračná cesta by umocnila dôležitosť uvedených výročí a povzbudila slovenských občanov v uplatňovaní kresťanských hodnôt v ich každodennom živote. **Vaša Svätosť**, som presvedčený, že Váš pontifikát bude šíriť kresťanské hodnoty, lásku a dobro vo svete.

(blahoprajný list Prezidenta Slovenskej republiky Ivana Gašparoviča novozvolenému pápežovi Františkovi, 14. marec 2013)

- **Wasza Świątobliwość**, *Z wielką radością przyjąłem wiadomość o wyborze Waszej Świątobliwości na Stolicę Piotrową i składam, w imieniu Narodu Polskiego oraz własnym, najszczerze gratulacje.*

(depesza gratulacyjna prezydenta RP Bronisława Komorowskiego do papieża Franciszka, 13.03.2013 r.)

- **Wasza Świątobliwość**, *Eminencje, Ekscelencje, Panie Marszałku, Panowie Ministrowie, Wszyscy Drodzy Goście. Serdecznie witam Waszą Świątobliwość w stolicy Polski, w miejscu historycznym, jakim jest Pałac Belwederski. Witam Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski, witam wszystkich Kardynałów, Arcybiskupów, Biskupów, witam wszystkich Dostojnych Gości. Pragnę wyrazić radość i satysfakcję, że możemy gościć w naszym kraju Zwierzchnika Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego. Po raz pierwszy w dziejach chrześcijaństwa głowa rosyjskiego prawosławia składa wizytę w Polsce.*

(prezydent RP Bronisław Komorowski podczas spotkania z patriarchą Cyrylem I w Pałacu Belwederskim, 16.08.2012 r.)

- **Wasza Świątobliwość**, *rozmowy, które prowadziliśmy przez te lata, obracały się wokół tematu ludzkiego szczęścia. (...) Oczywiście wiem, że Wasza Świątobliwość wielokrotnie podróżował po całym świecie, odwiedzając wiele różnych krajów, rozmaitych kultur oraz spotykając się z wieloma ludźmi i specjalistami w wielu różnych dziedzinach. Zastanawiałem się więc, czy w trakcie tych podróży Wasza Świątobliwość zauważył jakąś konkretną cechę współczesnego społeczeństwa, która według Waszej Świątobliwości stanowi główną przeszkodę w pełnym wyrażeniu się ludzkiego szczęścia?*

(<http://wpolityce.pl/czytelnia/2082-z-czytelni-jego-swiatobliwosc-dalajlama-howard-c-cutler-sztuka-szczescia-w-trudnych-czasach-fragment>, 04.10.2010 r. wywiad z Tenzin Gjaco Dalajlamą XIV)

W Polsce większość osób publicznych, chcąc podkreślić swój katolicyzm lub nadzwyczajny szacunek dla Jana Pawła II i Benedykta XVI zwracało się do papieży za pomocą tytułu *Ojciec Święty* np. prezydent RP Lech Kaczyński witając na lotnisku papieża Benedykta XVI. Jednak dzisiaj możemy zauważyć tendencję do wycofywania się tego tytułu w niektórych czasopismach i wypowiedziach najwyższych przedstawicieli państwa polskiego, którzy względem papieża stosują tylko formę *Wasza Świątobliwość*. Poniższy materiał dowodzi, że głowy państwa także mają problem z właściwym użyciem formy adresatywnej np.:

- *Wasza Świętobliwość, Umiłowany Ojcie Święty w imieniu Rzeczypospolitej i narodu polskiego z całego serca witam w naszej ojczyźnie biskupa Rzymu, głowę Kościoła katolickiego i państwa watykańskiego, umiłowanego Ojca Świętego – Benedykta XVI. Witam Waszą Świętobliwość z najgłębszym szacunkiem. Z wielką radością i nadzieją czekaliśmy na Ojca Świętego od początku pontyfikatu ...*

(prezydent RP Lech Kaczyński do papieża Benedykta XVI, 25.05.2006 r. na lotnisku "Okęcie")

Prezydent Lech Kaczyński w swoim przemówieniu zastosował niepoprawny tytuł – *Wasza Świętobliwość*. Podstawą słowotwórczą 'świętobliwości' był przymiotnik 'świętobliwy' oraz utworzony od tego przymiotnika przysłówek 'świętobliwie'. 'Świętobliwy' znaczy 'odznaczający się religijnością, pobożnością; bogobojny', a zatem chodzący do świątyni, gdzie znajdują się często świątki, tzn. figurki, wizerunki świętych wykonane przez ludowego artystę, czyli świątkarza. Człowiek świętobliwy (być może nazywa się także Świątek) uczestniczy na pewno w święcie zesłania Ducha św., czyli Zielonych Świątkach (ów świątkowy dzień wypada na wiosnę), świątkuje i w inne święta kościelne, mimo że czasem zdarzy mu się pracować w świątek – piątek. I właśnie z tą rodziną wyrazów mających w temacie nosowe *q* (świąt-) trzeba w pierwszej kolejności łączyć słowo świętobliwość, a nie z formami święty, świętować, świętość i pochodnymi. Rzecz jasna oddziaływanie tych drugich jest wielkie, stąd zaświadczona w słownikach dawna oboczność *świętobliwość / świętobliwość*¹¹.

Następne tytuły symboliczne stanowią określenia godności występujących w środowisku akademickim. Wykładowcy uczelni pełnią dodatkowo różne funkcje między innymi: rektora, prorektora, dziekana i prodziekana. I tak MAGNIFICENCJA / MAGNIFICENCIA jest tytułem honorowym rektorów szkół wyższych. Słowo to pochodzi z łacińskiego 'magnificentia' oznaczającego 'wspaniałość'. Zwracając się do rektora bezpośrednio, podczas ważnej uroczystości, mówi się *Magnificencjo / Magnificencia* lub poprzedza się tę formę zaimkiem *Wasza Magnificencjo / Vaša Magnificencia*, a w liczbie mnogiej *Magnificencie / Magnificencie, Vaše Magnificencie*. Natomiast mówiąc lub pisząc o rektorze, używa się *FA Jego Magnificencia / Jeho Magnificencia*, gdy rektorem jest mężczyzna albo *Jej Magnificencia / Jej Magnificencia* w przypadku, kiedy funkcje tę sprawuje kobieta, natomiast w liczbie mnogiej *Ich Magnificencie / Ich Magnificencie* np. Zapraszamy organizacje działające na naszej Uczelni – fundacje, stowarzyszenia, koła i in. – do udziału w projekcie np.:

- *Akademickie NGO. Organizacje pozarządowe na uczelniach. Organizatorem projektu jest Fundacja Akademicka Gaudeamus Igitur. Patronat honorowy nad projektem objęli Ich Magnificencje Rektorzy poznańskich państwowych uczelni wyższych.*

(http://www.awf.poznan.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=2294%3Aakademickie-ngo-organizacje-pozarzczeniach&catid=121%3Awydarzenia&lang=pl)

¹¹ <http://obcyjezykpolski.strefa.pl/?md=archive&id=225>.

- **Jej Magnificencjo**, Wysoki Senacie, Prześwienni Doktorzy Honorowi, Drodzy Goście, Szanowni Państwo. Obecność Pana Profesora tutaj i dołączenie do naszego akademickiego grona sprawi, że koreański ślad wpisany zostanie w naszą historię i pozostanie z nami, a jednocześnie częścią naszego Uniwersytetu, reprezentowanego od dzisiaj także przez czcigodnego Doktora Honoris Causa, zawędruje na Wschód.

(laudacja z okazji nadania tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Opolskiego profesorowi Cheong Byung Kwonowi, Brzeg 15.07.2012 r.)

- **Wasza Magnificencjo**, Szanowny Panie Rektorze Szkoły Głównej Handlowej, Profesorze doktorze habilitowany Marku Rocki, Wysoki Senacie Szkoły Głównej Handlowej, Szanowny Panie Dziekanie Kolegium Gospodarki Światowej, Szkoły Głównej Handlowej, Profesorze doktorze habilitowany Stanisławie Wodejko, Wysoka Rado Naukowa Kolegium Gospodarki Światowej, Szanowny mój promotorze w procesie nadania mi zaszczytnego tytułu doktora honoris causa Szkoły Głównej Handlowej Profesorze doktorze habilitowany Stanisławie Ładyka Jestem niezmiernie wzruszony ogromnym zaszczytem, jaki mnie dzisiaj spotyka, nadania mi przez Senat Szkoły Głównej Handlowej - najstarszej Uczelni Ekonomicznej w Polsce - tytułu doktora honoris causa. Serdecznie dziękuję Senatowi Uczelni, Panu Rektorowi, Panu Dziekanowi i Kolegom z Kolegium Gospodarki Światowej oraz wszystkim, którzy z takim wnioskiem wystąpili, tym co go poparli i przyczynili się do tak zaszczytnego uhonorowania mojej wieloletniej pracy naukowo-dydaktycznej w Uczelni.

(wykład prof. dr hab. Józefa Soldaczuka, Warszawa 28.04.2004 r.)

- **Vaša Magnificencia**, Vaše Spektability a Honorability, cives academici, dámy a páni, vzácní hostia, som rád, že aj na Vašu vysokú školu ma priviedla jedna z tých príjemnejších povinností – odovzdať Vám dekrét potvrdzujúci zotrvanie Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici v kategórii univerzitných vysokých škôl.

(príhovor podpredsedu vlády a ministra školstva SR Jána Mikolaja pri príležitosti odovzdania štatútu univerzity Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici dňa 12. marca 2010)

Do titulów symbolicznych pochodzenia łacińskiego używanych podczas ważnych wydarzeń akademickich zalicza się także FA SPECTABILITA (łac. spectabilis ‘okazały, wspaniały’), HONORABILITA (łac. honorabilis ‘zaszczytny’) występujące na Słowacji, zaś w Polsce nieodnotowane. Pierwsza forma tytułarna, honoruje urząd i godność dziekana wydziału (prorektora), natomiast druga wyraża poważanie w stosunku do prodziekana i naukowców piastujących stanowiska na uczelni np.:

- *Sľubujem pred Vami, Vaša Spektabilita, že v tejto slávnostnej chvíli preberám na seba čestné záväzky a povinnosti študenta Stavebnej fakulty Slovenskej technickej univerzity v Bratislave a člena jej akademickej obce.*

(złożenie slawnostnego imatrikulačného sľubu študentov prvého ročníka bakalárskeho štúdia na Stavebnej fakulte STU v Bratislave 18.09.2011 r.)

- **Vaša Magnificencia, Vaša Excelencia, Vaša Spektabilita, Vaše Honorability**, vážení hostia, vážení přítomní! Dovoľte mi ešte raz Vás všetkých srdečne privítať

na tejto slávnosti. Určite všetci, ktorí sme zapojení do tohto diela služby a pomoci chlapcom – sirotám, máme dnes veľkú radosť. Radosť z toho, že táto práca a služba životu sa ďalej rozvíja a rozširuje. Založenie detašovaného pracoviska Fakulty zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej Univerzity v Komunitě Kráľovnej pokoja v Biskupskom kaštieli v Radošine je znakom rozvoja a rastu.

(slávnostný úvodný príhovor PhDr. Mgr. Branka Tupého, dňa 30. októbra 2002 v Biskupskom kaštieli v Radošine v Komunitě Kráľovnej pokoja, kde sa uskutočnilo slávnostné otvorenie Detašovaného pracoviska Fakulty zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity)

- *Vaša Magnificencia, pán rektor Univerzity Komenského, Vaša Spektabilita, pán dekan Právnickej fakulty Univerzity Komenského, Magnificencie, Honorability, Excelencie, ctení hostia, vážené dámy, vážení páni, dovoľte mi srdečne Vás, účastníkov medzinárodnej vedeckej konferencie, konanej pri príležitosti 90. výročia právnej vedy a právnického vzdelávania na Slovensku, pozdraviť.* (prihovor prezidenta SR Ivana Gašparoviča na medzinárodnej vedeckej konferencii “Právo ako zjednocovateľ Európy – veda a prax“, Bratislava 21.10.2010)

- *Promočný zbor v zložení – Jeho Spektabilita prof. Ing. Alojz Kopáčík, PhD., Jeho Honorabilita doc. Ing. Peter Makýš, PhD. a promótor akademickej slávnosti Jeho Honorabilita prof. Ing. Vladimír Benko, PhD.* – vytvoril príjemnú atmosféru skutočného hostiteľa podujatia.

(“Informácie Stavebnej Fakulty STU” 4/2012)

Prezentowane tytuły na uczelnich wyższych używa się tylko w sytuacjach szczególnie uroczystych oraz w oficjalnej korespondencji. W codziennej rozmowie stosuje się FA *panie rektorze, pani rektor / pán rektor, pani rektorka* oraz *pán dekan, pani dekanka, pán prorektor, pani prorektorka*.

Do tytułatury symbolicznej należą także FA kierowane do cesarzy, królów – *Wasza Wysokość, Najjaśniejszy Panie / Vaše Veličenstvo*; do królowej – *Wasza Wysokość, Najjaśniejsza Pani / Vaše Veličenstvo*; do księcia, księżnej mających prawo do tytułu ‘Królewska (Cesarska) Wysokość’ (członków rodziny królewskiej) – *Wasza Królewska Wysokość / Vaša kráľovská Výsosť*; do księcia i księżnej mających prawo do tytułu ‘Oświecona Wysokość’ książąt krwi – *Wasza Oświecona Wysokość, Książę, Księżna / Vaša Výsosť, Vaša najjasnejšia Výsosť* (tylko w przypadku Monako); *Knieža, Kňažná* np.:

- *Wasza Wysokość, w imieniu własnym oraz całego Narodu Polskiego, chciałbym przekazać na Pańskie ręce najszczerze wyrazy współczucia Rodzinom ofiar tej tragedii oraz życzenia szybkiego powrotu do zdrowia dla rannych w tej katastrofie.*

(depesza kondolencyjna Lecha Kaczyńskiego Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej przesłana do Króla Maroka Muhammada VI w związku z tragicznym w skutkach pożarem w Casablance., 29.04.2008 r.)

- *Wasza Cesarska Mość. Z okazji 50. rocznicy ślubu Waszej Cesarskiej Mości, w imieniu narodu polskiego, najwyższych władz Rzeczypospolitej Polskiej oraz własnym, mam zaszczyt przesać Waszej Cesarskiej Mości gratulacje oraz życzyć, aby kolejne tak piękne rocznice obchodzone były w szczęściu i zdrowiu zarówno*

Waszej Cesarskiej Mości jak i Małżonki. (...) Proszę przyjąć, Wasza Cesarzka Mość, zapewnienia o moim najwyższym poważaniu oraz życzenia zdrowia i pomyślności osobistej.

(depesza prezydenta Lecha Kaczyńskiego do Cesarza Japoni Akihito, 10.04.2009 r.)

- *Vaše Veličenstvo, ja, moja manželka a členovia mojej delegácie si veľmi vážime pohostinnosť a vľúdnosť, s akou ste nás privítali vo Vašej krajine. (...) Vaše Veličenstvo, hoci od Vašej návštevy Slovenska v roku 2007 uplynulo už vyše päť rokov, stále máme v živej pamäti, ako ste si svojim úprimným záujmom, rozhladenosťou a osobnou angažovanosťou v slovensko-holandských vzťahoch získali sympatie a hlbokú úctu občanov Slovenska.*

(prípitosť prezidenta SR Ivana Gašparoviča na štátnom bankete usporiadanom Jej Veličenstvom kráľovnou Beatrix, Holandské kráľovstvo, Amsterdam 20.11.2012 r.)

- *Vaše Veličenstvo, Vaše kráľovské Výsosti, Excelencie, vážené dámy a páni, ja, moja manželka a všetci členovia našej delegácie sme potešení, že máme česť byť hosťami v krajine s vyše tisícročnou históriou. Je nám príjemné počúvať krásne slová, ktoré ste práve adresovali mne a občanom mojej krajiny. Pripomenulo mi to, Vaše Veličenstvo, výnimočnú atmosféru Vašej štátnej návštevy v samostatnom Slovensku v októbri 1994.*

(prípitosť prezidenta SR Ivana Gašparoviča na štátnom bankete usporiadanom Jej Veličenstvom kráľovnou Margrethe II. Dánsko, Fredensborg, 23.10.2012 r.)

Podsumowując należy podkreślić, że mimo wielu podobieństw w używaniu tytułatury symbolicznej w obu analizowanych językach występują także różnice. W zebranym materiale pojawiły się formy adresatywne używane w słowackim środowisku akademickim takie jak: *Spectabilita*, *Honorabilita*, natomiast w Polsce nieodnotowane oraz tytuł *Monsignore* używany na Słowacji względem arcybiskupów i biskupów za tytułem J.E, niespotykany w polskiej tytułaturze symbolicznej.

Literatura

1. Breza E., *Rzeczowniki abstrakcyjne w dostojnej tytułaturze*, "Język Polski" 2001, s. 163–164.
2. *Hospodárska diplomacia, a spoločenský protokol*, Bratislava 2009.
3. Łoziński W., *Życie polskie w dawnych czasach*, Kraków 1907.
4. Olchowa G., *Tytułatura w szkolnictwie polskim i słowackim*, w: "Język Polski i Kultura 1". *Język, literatura i kultura w dydaktyce języka polskiego jako obcego*, pod red. G. Olchowej, Banská Bystrica 2010, s. 69–74.
5. Olchowa G., *Tytułatura – niezbędny składnik warsztatu tłumacza*, w: *Preklad a tlmočenie 9 : kontrastívne štúdium textov a prekladateľská prax*, Red. V. Biloveský, E. Pliešovská, M. Harďošová, E. Vallová; Banská Bystrica 2011, s. 365–372.
6. Orłowski T., *Protokół dyplomatyczny. Ceremoniał i etykieta*, Warszawa 2006
7. *Słownik łacińsko-polski*, pod red. M. Plezi, Warszawa 2008.
8. Tomiczek E., *System adresatywny współczesnego języka polskiego i niemieckiego. Socjolingwistyczne studium konfrontatywne*, Wrocław 1983.
9. <http://obcyjezykpolski.strefa.pl/?md=archive&id=225>.

СИМВОЛИЧЕСКИЕ ТИТУЛЫ В ПОЛЬСКОМ И СЛОВАЦКОМ ЯЗЫКАХ

Г. Олхова

Аннотация

В статье рассматриваются символические титулы в польском и словацком языках. Символические титулы – составные классификации, предложенной Е. Томичеком, в которой различают стандартные, сборные, профессиональные, функциональные, известные и окказиональные наименования. Статья содержит краткий исторический обзор символических титулов и анализ современных титулов, зафиксированных в текстах начала XXI века в Словакии и Польше. Автор констатирует отсутствие наименований спектабилита (почтение), онорабилита (честь) и монсеньор в польском языке.

Ключевые слова: символические титулы, спектабилита, онорабилита, монсеньор.

SYMBOLIC TITLES IN POLISH AND SLOVAK LANGUAGE

H. Olkhova

Summary

The article presents symbolic titles in Polish and Slovak language. Symbolic titles are components of classification by E. Tomiczek, who distinguishes standard, collective, professional, functional, familiar and occasional titles. Author contained the short historical outline of symbolic titles and then introduce them on the basis of texts contemporarily told and written in the beginning of 21st century in Poland and Slovakia. Article contains the condition of the present use of symbolic titles together with the examples of breaking linguistic etiquette in both studied languages. Author underlines differences, namely the lack of titles spectabilita and honorabilita and monsignore in Polish.

Key words: symbolic titles, titles spectabilita, honorabilita, monsignore.